

Økonomi: «Capitalism» hevdes å være det mest omfattende byggverket siden «Kapitalen». Men holder det med revolusjon innad i økonomifaget?

Moderne klassiker

UKAS BOK

OLA INNSET

1920 hevdet Ludwig von Mises at sosialister ikke forsto seg på økonomi. Han var en av dem som grunnla nyliberalismen på bakgrunn av denne ideen om at sosialismen var et irrasjonelt angrep på den økonomiske orden. Moderne økonomer tror at menneskers mange handlinger kan måles, modelleres og forklares omtrent på samme måte som en fysiker kan modellere og forklare atomer, molekyler og stoffer. I dette visstnok vitenskapelige verdensbildet er ikke bare sosialisme, men også fagorganisering strengt tatt irrasjonelt. Er økonomifaget blitt en eneste stor høyreorientert hersketeknikk, eller har det noe for seg?

Anwar Shaikh presenterer i disse dager tusensiderverket «Capitalism», og blant venstreorienterte økonomer knytter det seg store forventninger til dette arbeidet, som er kulminasjonen av et helt liv som *heterodoks* økonom. Det vil si at han stiller seg utenfor det nyklassisistiske paradigmet de aller fleste økonomer, også de venstreorienterte, undervises i og jobber etter i dag.

Det er mye Marx i Shaikhs murstein, men andre klassiske økonomer, som David Ricardo og Adam Smith, vies også stor plass. Marx bygde videre på disse to, og som *klassiske* økonomer har de på noen områder mer til felles med Marx enn med senere liberalistiske økonomer som har funnet seg godt til rette innenfor det nyklassisistiske rammeverket. Shaikh kaller seg ikke marxist, men moderne, klassisk økonom, og han gir en god, kritisk gjennomgang av økonomifagets historie.

Nyklassismen vokste fram på slutten av 1800-tallet, som et eksplisitt forsøk på å kopiere nye innsikter fra fysikk og energiteori over i økonomifaget. Resultatet ble en måte å tenke om økonomien på hvor verdi er noe som defineres av og oppstår under kjøp og salg. Shaikh ser dette som bakteppet for dagens *finansialisering* av

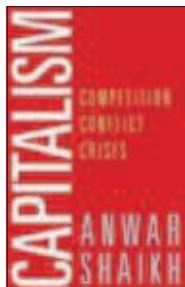

MARKEDETS BERØMTE HÅND: Ekspresident George Washington strekker ut en hånd foran børsen på Wall Street i New York.

FOTO: TIMOTHY A. CLARY, AFP/SCANPIX

SAKPROSA

Anwar Shaikh
Capitalism – Competition, Conflict, Crises
Oxford University Press 2016, 980 sider

verdensøkonomien, hvor forsikringer på derivater av framtidige forventninger er «verd» flerfoldige ganger mer enn hele verdens samlede produksjon. Det var Thorstein Veblen som ga tankene fra det som ble kalt «den marginale revolusjonen» navnet «ny-klassisisme», men Shaikh hevder at dagens økonomer har forvridd økonomifaget til det ugjenkjennelige, blant annet ved å portrettere verden som et harmonisk system, stadig på vei mot *ekvilibrum*, hvor konflikt og maktkamp er fullstendig fraværende.

Adam Smith så derimot konkurranse som en kaotisk, utjevne prosess hvori en usynlig hånd nok kunne gjøre at egennyttige handlinger

fikk resultater som var til alles beste, men hvor det også måtte advares sterkt mot å gi fritt spillerom til de som kun hadde som intensjon å bli rike, uten tanke for fellesskaps beste.

Grunnplanken i Shaikhs analyse er det han kaller «virkelig konkurranse». Nyklassisistisk økonomi opererer isteden etter en modell av «perfekt konkurranse» mens heterodokse kritikere snakker om «imperfekt konkurranse». Ingen har imidlertid laget en egen teori basert på klassiske innsikter om hvordan konkurranse faktisk fungerer, og det er dette Shaikh forsøker å gjøre. Konkurranse har vinnere og tapere, og mektige vinnere kan manipulere konkurransen til sin fordel.

Det er slik konkurranse fungerer i virkeligheten, skriver Shaikh, men dette ble kamuflert av det nyklassisistiske synet på konkurranse som en harmonisk prosess som fører til likevekt og effektivitet. Shaikh går langt i å antyde at dette fikk fotfeste under den kalde krigen fordi denne konfliktfrie måten å forstå samfunnet på utgjør en apologi for

kapitalismen. Istedenfor å se på virkeligheten som et avvik fra et abstrakt ideal hevder Shaikh at økonomer må begynne med virkeligheten, og så gjøre abstraksjoner og forenklinger med den som utgangspunkt. Der de klassiske økonomene forsøkte å forklare kapitalismen, hevder Shaikh at nyklassisismen gikk over til å idealisere den.

Shaikhs analyse av virkelig konkurranse vil antakeligvis stemme godt overens med erfaringene til de fleste som har forsøkt å drive en bedrift: I virkelig konkurranse

kjemper firmaer på død og liv om å kutte kostnader, senke priser og vinne markedsandeler. Mange går under, og Shaikh hevder at «virkelig konkurranse»

Marx hev-
det at det
ikke bare gjaldt
å forstå verden,
men også å for-
andre den.

ligner like lite på «perfekt konkurranse» som krig ligner på ballett. Drivkraften bak virkelig konkurranse, og dermed bak hele vårt sosiale system, er profit. I nyklassisistisk økonomisk teori er profit en del av produksjonskostnadene, og blir dermed ikke gjenstand for kritikk eller analyse slik som hos Smith, Ricardo og Marx. For Shaikh er profitmotiv selv

grunnlaget for kapitalismen, det fører til virkelig konkurranse, som igjen fører til økonomisk vekst.

Shaikh regner seg selv som *empirisk* økonom, og flere steder i teksten bemerker han tørt at en fordel med hans teorier er at de faktisk stemmer med virkeligheten. Shaikh forklarer regulariteter som utjevning av profitt-rater og fallende etterspørselskurver helt uten nyklassisismens urealistiske antakelser om hyperrasjonalt og likevekt.

Selv om Shaikh snakker om konflikt og maktkamp holder han seg unna metafysiske spekulasjoner om klassekamp som historiens drivkraft. Dette gir grunn til å håpe at hans livsverk vil kunne skape en viss debatt i økonommiljøer verden rundt, og verket hans er blitt kalt det mest omfattende byggverket siden Marx' «Kapitalen».

I akademisk forstand kan det godt hende at dette stemmer, for det er et imponerende arbeid. Sistnevnte hevdet imidlertid at det ikke bare gjaldt å forstå verden, men også å forandre den. Spørsmålet er om et bedre økonomifag er løsningen på alle våre utfordringer, eller om det også er problemer knyttet mer direkte til økonomers rolle som samfunnets sannsigere. Løsningen på dette problemet kommer neppe innenfra faget selv.

bokmagasinet@klassekampen.no